

Prof. Ona Voverienė. KOMUNISTŲ NUSIKALTIMAI LIETUVOJE
Europa be teisingumo - Europa be ateities

„...Be tiesos ir atminimo negali būti susitaikymo...“

„ Apie didžiuosius komunistinio režimo nusikaltimus mes turime kalbėti ne tik čia ir dabar, bet visur ir nuolat. Žmonijos, mūsų civilizacijos problema yra ne pats nusikaltimas, Holodomoras, Katynė ir t.t., juos reikia įsidėmėti ir viešai pasmerkti. Problema yra tų nusikaltimų neigimas, kaip nesibaigianti patyčia iš jų aukų. Mes turėtume tirti ne tik praeities komunistinius režimus pagal formalius kriterijus, bet ir atkreipti dėmesį į pokomunistines mutacijas, perėmusias esmines savo pirmtakų ydas...“
prof. Vytautas Landsbergis

Tai ištraukos iš prof. Vytauto Landsbergio kalbos, pasakytos kovo 18-ąją Europos Parlamente viešuosiuose klausymuose apie totalitarinių režimų – komunizmo ir nacizmo – nusikaltimus. Lietuvoje, paskelbtaisiais Lietuvos Laisvės kovų atminimo metais, ypač svarbu suaktyvinti mokslinius tyrimus apie komunistų nusikaltimus čia Lietuvoje, pateikti kaip įmanoma daugiau įkalčių apie juos Tarptautiniam baudžiamajam komunizmo teismui Europoje ir Europos Parlamentui, atskleisti komunistų partijos vaidmenį vykdant tautos genocidą, pareikalauti iš mūsų Seimo priimti įstatymus, kuriais buvusių sovietų saugumo struktūrų darbuotojams būtų užkirstas kelias į Europos Parlamentą bei pozicijas valstybės valdyme.

Lietuvoje nemažai padaryta. Bet tai tik aisbergo viršūnėlė, palyginus su tomis kraujo upėmis, kurias praliejo mūsų krašte okupacinė kariuomenė ir kančiomis, patirtomis mūsų tautiečių tremtyse negyvenamose Ledynuotojo vandenyno salose ir Sibiro

šalčiuose.

Nedaug beliko tų komunistinio nusikaltimų liudininkų; dar mažiau – liko istorikų, pasišventusių kankinių atsiminimus analizuoti, sisteminti, skelbti Lietuvoje ir skleisti pasaulyje. Mes vienintelė tauta Europoje – daugiausia komunistų kankinta, tremta, žudyta, todėl ir mūsų Tautos pats svarbiausias uždavinys ir švenčiausia misija yra, kaip sakė prof. Vytautas Landsbergis, „atskleisti istorinę tiesą ir gražinti istorijai morale“.

Tarptautinio Baudžiamojo teismo Statute (V., 2000) užrašyta, kad nagrinėjant karo agresijos, genocido ir nusikaltimų prieš žmoniškumą bylas ypač svarbu, kad asmuo, kaltinamas genocidu, pats savo kaltę pripažintų.

Šiuo požiūriu vertingas informacijos šaltinis yra sribų ir komunistų partijos žymių veikėjų atsiminimai ir pasigyrimai, kaip jie žudė ir kankino.

Gražiai paminėjome Jono Žemaičio-Vytauto, Lietuvos Prezidento, 100-ąsias gimimo metines Jo vadovaujamas Lietuvos Laisvės kovotojų štabas ilgiausiai veikė ir arčiausiai buvo prie Šiluvos NKVD garnizono ir prie jo įkurtos sribynės. Garnizonui ir sribams vadovavo Raseiniuose įkurtas NKVD skyrius. Tam NKVD skyriui vadovavo pulk.Genadijus Cerkovas; Šiluvos NKVD garnizonui mjr. Piotras Dolgovas; o sribams - frontininkas kpt.Vladas Gyls. Šiluvos sribų: operatyvinėms operacijoms vadovavo jau pagarsėjęs Alytuje ir Merkinėje savo žiaurumu enkavedistas ltn. Konstantinas Jevseičikas, beje, neseniai išleidęs knygą apie savo „žygdarbius“. Sribų komjaunimo organizacijos sekretoriumi buvo Liudvikas Banevičius. Jis irgi Atgimimo priešaušryje parašė knygą „Tėviškė šaukė į kovą“ (V., 1987). Iš knygos puslapių sklinda tokia neapykanta savo Tautai ir toks įniršis prieš laisvės kovotojus, kad sunku ir apsaityti... ; džiaugiamasi ir didžiuojamasi juos nužudžius.

Kaip knygos autorius rašo, sribų būryje buvo – jau minėti kpt. Vladas Gyls, ltn. Konstantinas Jevseičikas, ltn. Kazys Mačiukas, komsorgas Liudvikas Banevičius, jo brolis Pranas Banevičius, broliai Vacys Aniulis ir Vladas Aniulis, Jonas Žitinas, Vacys Sakalauskas iš Žaiginio, broliai Petras Verpetinskas ir Antanas Verpetinskas, Vladas Gapšys, Kostas Jokubauskas, Bronius Ramanauskas, Stasys Klapatauskas, Eugenijus Molotokas (kulkosvaidininkas), Juozas Jomantas, Stasys Navickas, Vaclavas Grišinas, Stasys Burneika, Antanas Šauklys, Vacys Bugeris, Puiša, Petras Talmanatas, Petras Digrys, ltn.Juozas Juzeliūnas.

Liudvikas Banevičius liudija, kad jų būrį globojo KP komiteto sekretorius Juozas Ežerskis, Raseinių NKVD skyrius, Šiluvos miestelio pirminės komjaunimo organizacijos sekretorė Genė Gužauskaitė, Šiluvos vidurinės mokyklos komsorgas Alfonsas Žalys (beje, jau nepriklausomoje Lietuvoje Algirdo Brazausko laikais padaręs stulbinančią karjerą), Tytuvėnų rajono Vykdomojo komiteto pirmininkas Pranas Sprunys. Visa rajono komunistinė valdžia sribus vadino kovotojais, kurie „pagelbėjo vietinei deputatų tarybai ir partinei organizacijai įtvirtinant socialistinę santvarką“ (Banevičius L. Tėviškė šaukė į kovą – V.,1987. – P. 162); gi Lietuvos Laisvės kovotojus tie patys komunistiniai nomenklatūrininkai viešai, pokalbiuose su sribais ir visuomene vadino „užsienio inspiruotu nacionalistiniu pogrindžiu“ (Antanas Viršulis, žurnalo „Komunistas“ vyriausiasis redaktorius). Savo politinėse informacijose jauniems 16-20-mečiams sribams jie aiškino, kad sribų kova prieš savo tautiečius buvo kova „su hitlerininkų šnipais ir diversantais“ (Ten pat, p. 11). Tai buvo „kalama“ diena iš dienos; vieni sribukai tikėjo, kiti norėjo tikėti, kad pateisintų savo išdavikišką kruviną darbą.

Knygoje įvardijami, ypač pasižymėję sribai, gavę apdovanojimus „už šaunų darbą“. Tai – Kostas Glikas, K. Gvazdžiauskas, Juozas Kundrotas, Kazimieras Rakauskas ir Povilas Maskoliūnas, kuriems buvo suteikti Socialistinio darbo didvyrio vardai ir jie prilyginti „Didžiojo Tėvynės karo dalyviams, jiems suteiktos tokios

pačios lengvatos" (Viršulis.A. Ten pat). Dabar, beje, jų globėjų A.Brazausko ir V.Blinkevičiūtės dėka jie gauna Nepriklausomos Lietuvos valstybines pensijas (?).

L. Banevičius, mokydamasis Šiluvos vidurinėje mokykloje, vienas iš pirmųjų įsirašė, kartu su J.Vyšniausku ir jo seserimi Maryte į komjaunimą 1948 metais. 1950 metais Raseinių apskrities kamjaunimo komiteto instruktorius P. Jocius, atvykęs į Šiluvos vidurinę mokyklą pareikalavo komjaunuolio L. Banevičiaus „vykdyti komjaunuolio

įpareigojimą" (Ten pat) ir įsijungti į Šiluvos sribų būrį. Šešiolikmetis komjaunuolis buvo paskirtas į operatyvinį būrį, kuriams vadovavo NKVD ltn K. Jevseičikas (dabar gyvenantis Vilniuje, prie televizijos bokšto), jau iki kaklo išsimaudęs Dainavos apygardos partizanų kraujyje. Dabar savo atsiminimuose jis rašo, kaip jis „didvyriškai“ gaudė ir žudė „banditus“ Alytaus, Merkinės ir Raseinių apylinkėse. Vilniuje gyvena ir to būrio sribas Vacys Aniulis, suspėjęs dar ir jūrose pasibastyti, o Vilniuje dirbęs statybose dažytoju. Kitas būrio sribas Leonas Jančenka irgi dirbo jūrininku, dabar gyvena Klaipėdoje. Sribas Vladas Aniulis, matyt, sąžinės grauziamas ir bijodamas pažvelgti savo tautiečiams į akis, išvyko į Rusiją, į Bratsko hidroelektrinės statybas. Tikriausiai ten ir pasiliko. Petras Verpetinskas, ypač žiaurus sribas, išvyko irgi į Rusiją, ten vedė rusaitę Nadiją, o išėjęs į pensiją, grįžo į Lietuvą. Dabar gyvena Šiauliuose, komunizmo tvirtovėje. Lietuvoje. Sribas Bronius Ramanauskas mirė tuberkulioze dar jaunas; jau mirė ir E. Molotokas.

Stribo knyga atskleidžia įdomią detalę: pasirodo į sribus Lietuvos vaikinai atėjo ne šiaip sau – iš kvailumo, ar aplinkybių priversti, o sąmoningai, iš idėjos. Paties knygos autoriaus L. Banevičiaus tėvas Boleslovas Banevičius buvo statybininkas ir visą gyvenimą bolševikavo: keikė A.Smetoną, jo „fašistinį“ režimą, kaip jis pats bravūriškai gyrėsi - nebijojo nei Dievo, nei velnio, buvo cicilikas. Vokiečių okupacijos metais jis palaikė ryšius su raudonųjų diversantu, desantininkų būriu „Keršytojas“, kuriame aktyviai veikė ir Konstantinas Jevseičikas. Iš čia ir Boleslovo sūnų Liudviko ir Prano cinizmas, išdavystės ir savo tautiečių kraujo troškimas. Iš panašios šeimos buvo ir broliai Antanas ir Petras Verpetinskai, bei E.Molotokas. Prasidėjęs antrajai rusų okupacijai jų tėvai tapo provokatoriais, skundikais ir partizanų teismo buvo nubausti mirtimi. Sūnūs keršijo. K. Jevseičikas gimė ir užaugo Lietuvoje – Beržtų kaime, netoli Raseinių; tačiau, Lietuvai liko svetimas, kaip beje, 95 proc. Lietuvoje gimusių ir užaugusių rusų, pokario metais tapusių enkavedistais ir sribais.. Taigi knygoje įtikinamai parodomi istorinės etninės tautos santykiai su jos tautine mažuma ir tas istorinis patyrimas vertas rimtų akademinų tyrimų ir apibendrintų išvadų, kad istorija nesikartotų.

Knygoje su pasididžiavimu pasakojama, kokie narsūs buvę Šiluvos sribai, eidavę per kaimus dideliu būriu. Jie nužudė 23 Kėstučio apygardos partizanus. Pirmąja P. Verpetinsko kulkosvaidžio auka tapo jaunas vaikinukas. „Rytmečio žara apšvietė jauną veidą, ant prakaituotos kaktos užkritisia geltoną garbaną" (Ten pat). Patikrinę vaikinuko šautuvą, sribai nustatė, kad iš jo nebuvo nei karto iššauta... Tos operacijos metu sribai nužudė keturis laisvės kovotojus (p. 19). Puslapis po puslapio brendama ne tik per Šiluvos apylinkėse nusidriekiančio iki Tytuvėnų durpyno purvą, bet ir per kraują. Knygoje giriamasi, kaip Šiluvos durpyno pelkėse sribai apsupo ir nušovė 4 „Ramūno“ būrio partizanus (p. 46); pats L. Banevičius nušovė kovotoją „Vytautą“, lydėjusį ryšininkę Rasele į susitikimą su persirengusiais smogikais (p. 52), kitą ją lydėjusį partizaną nušovė K.Jevseičikas (p. 53); Žebrauskų sodyboje sribai nušovė sargyboje stovėjusį jaunutį partizaną (p. 76); sumedžioję „Ažuolo“ būrio partizanus sribai nušovė tris partizanus: „Ažuolą“, „Pelėdžiuką“ ir „Gediminą“ (p. 93). Išdavus MGB provokatoriui „Kadagiui“ iš Piktaičių kaimo, sribai apsupo naktį sodybą, kurioje buvo bunkeris ir E.Molotokas bei A. Šauklys nužudė keturis partizanus (p. 114). Po žudynių, rašoma knygoje, E.Molotokas, nužudęs „Papartį“ ir „Pranašą“, atsigulęs ant žolės ir „žiūrėdamas į dangų, į plaukiančius debesėlius su pasibjaurėjimu savo „žygdarbiu“ pasakė: „Atsibodo... taip lengvai į juos šaudyti“, o komsorgas tada mintyse pagalvojo, „kad ir mane kartais apima kažkoks keistas bjaurus jausmas – galva svaigsta, burnoje sūru pasidaro, kai nutaikau šautuvą į žmogų. Nejaugi mes kuo toliau kovoju, tuo abejingesni daromės šioms pergalmėms, atsainesni savo pareigai?“ (Ten pat, p.116). Bet žudynės tęsėsi; sribų vadas Vladas Gylys, nušovė ėjusį legalizuotus partizaną našlaitį „Balandį“ (p.136); Palapišių kaime K.Jevseičiko ir L. Banevičiaus vadovaujami sribai nužudė tris partizanus, tarp jų ir partizaną „Smilgą“ (p.158). Tuo metu partizanai jau slapstėsi mažomis grupelėmis po 2-3-4, ne daugiau. Prieš 20 ir daugiau iki dantų ginkluotų sribų būrį jau jie atsilaikyti nebegalėjo, tik patys nusišauti arba susisprogdinti. Tai jau buvo ne kova, o tikros žudynės. Knygoje minimi Laisvės kovotojų „Ažuolo“; „Ramūno“, „Jurgio“; „Klajūno“ būriai, veikę Šiluvos-Tytuvėnų apylinkėse; minimi partizanai „Lingys“, „Perkūnas“, „Liūtas“, „Pelėdžiukas“, trys broliai „Ažuolas“, „Beržas“ ir „Uosis“, nužudytojo „Pelėdžiuko“ bendražygiai, „Grigas“; „Apolinaras“, „Žadgaila“, „Žilvitis“, „Pranašas“, „Stasy“; „Papartis“; ryšininkai „Danutė“, „Bičiulis“, „Alksnis“; „Motinėle“.

Kas jie? Kol kas istorikai ir Istorija tyli. O gal tai tik stribo L.Banevičiaus sapnas? Ar sąmoninga pastanga, kad Istorijoje ir Tautos atmintyje neliktų sribų nužudytų Laisvės kovotojų vardai?

Pasirodo visų sribų didžiausia svajonė buvo – sagauti gyvą „nepagaunamąjį“ Vytautą. (Joną Žemaitį, veikusį, kaip tik tose apylinkėse – O.V.) Melas, klasta, žiaurumas, sadizmas, šautuvas ir kulkosvaidis – buvo pagrindiniai sribų ginklai. Šiluviškiai sribai, eidami į operaciją, persirengdavo šaulių uniformomis, nuvilktomis nuo jų nužudytų partizanų, o partizanų lavonus ant Šiluvos turgaus grindinio numesdavo vienmarškinius ir basus. Su pasididžiavimu sribas aprašo klastos maskaradą, einantį į susitikimą su Vytauto ryšininku „Bičiuliu“: „Vietoj kareiviškos uniformos aš vilkėjau gerokai padėvėtą buvusios šaulių organizacijos mundurą. Ant kairiosios rankovės buvo prisiūtas trispalvis lopinėlis, geltonai išsiuvinėtos raidės LLA – Lietuvos laisvės armija. Užsimaukšlinau iki ausų pilką plačiabrylę skrybėlę su žvilgančiu vyčiu. Iš po jos išlindęs baltavo tvarstis su „kraujo“ dėme ties ausim. Buvau apsiginklavęs vokišku automatu, pistoletu, užsikabinęs žiūronus. Panašiai buvo apsirėngęs ir Bronius Ramanauskas, tik jis mūvėjo ne žalios diagonalės, bet hitlerininkų SS dalinių kareivio kelnėmis, sukištomis į chromo aulinius, užsimaukšlinęs kepurę su variniaus Gedimino stulpais ir nuzulintu priekakčiu" (Ten pat, p. 26).

Tokį spektaklį turėjo suvaidinti jauni sribai, siekiant patekti „į klastingojo Vytauto gaują" (Ten pat). Artistai buvo palydėti užsimaskavusio sribų būrio per audrą, pažliugusia pieva iki „Bičiulio“ namų. K.Jevseičiko

stribų būrys inscenizavo susišaudymą, kad jaunieji „partizanai“, neva bėgdami nuo stribų būtų priglauti šeimininkų. Iš tikrųjų „Bičiulis“ juos paslėpė buvusiam bunkeryje. Artistų būta gerų- melavo išsijuosdami, „Bičiulis“ jais netikėjo, bet žmona subarė, jai buvo gaila jaunų „partizanų“. Kelias dienas išbuvę „Bičiulio“ globoje jie įgijo pasitikėjimą ir knygoje rašoma, kad „Bičiulis“ juos suvedė su Vytauto ryšininke Rasele, kurią atlydėjo į susitikimą trys partizanai. Vos tik komsorgas davė ženklą, kad stribai gali pulti, iš pakrūmių išlindo visas būrys stribų, partizanus apsupo, vyriausiąjį jų nukovė, o dar vieną partizaną ir Rasebę suėmė. NKVD vadovybei tada stribai parašė, kad nukovė Vytautą, o jo vyriausiąją ryšininkę Rasebę suėmė. Tikriausiai ir apdovanoti buvo. Tuo nepasigyrė.

Iš pradžių nudžiugau, sužinojusi Ninos Nausėdaitės-Rasos, vyriausios Vytauto ryšininkės suėmimo detales, nes niekur nebuvo radusi jų. Tačiau vėliau, sutikrūnusi datas, įsitikinau – stribas eilinį kartą meluoja. Jonas Žemaitis-Vytautas buvo suimtas tik 1953 m. gegužės 30 d., o Nina Nausėdaitė-Rasa jau sėdėjo kalėjime, suimta 1947 m. sausio mėnesį.

Knygoje pasakojama, kaip tuo metu buvo nužmogėję ir patys kaimiečiai. Rapolas Kėkštas, kurio name buvo įrengtas partizanų bunkeris. Jame slapstėsi trys partizanai, tarp jų ir Žilvitis. Kėkštas juos miegančius kirviu užkapojo. (p. 138). Sužinojęs tai stribų komsorgas daro išvadą: tomis dienomis (1951?, gal 1952 metai?) „Partizanai kovėsi ne už idealus, o už tas minutes, kurios dar galėjo pratęsti jų egzistavimą“ (Ten pat, p. 138).

Jeigu tai būtų buvę iš tikrųjų – partizanai galėjo eiti ir pasiduoti; dalis jų būtų išlikę, praėję kalėjimų golgotas. Bet jie buvo tikri idealistai, ištikimi Tėvynei ir kario priesaikai iki galo, savo jaunystėje pasirinko mirtį, o ne idealų išdavystę. Todėl kiekvienas jų savo Tautos atminty išliks jauni ir amžini...

Sis bėglus žvilgsnis į stribo knygą nuteikia dvejopai. Pirmam įspūdžiui apibūdinti geriausiai tiktų Salomėjos Neries žodžiai: „Dieve ! Dieve! Ką jie su mumis padarė...“

Antravertus, knyga naudinga, kaip informacijos šaltinis istorikams, genocido ir komunistų nusikaltimų Lietuvoje tyrinėtojams: įvardyti genocidą vykdžiusieji žmonės; paties stribo raštišku liudijimu patvirtinta, kad jie buvo tik nusikaltimų vykdytojai, o nusikaltimų organizatoriai ir idėjiniai vadovai buvo komunistų partijos CK ir rajoniniai komitetai; parodyti, kad jauni mūsų kaimų vyrai mieliau rinkosi mirtį, negu partizano priesaikos išdavystę, priesaiką tapatino su pačios Tėvynės išdavyste. Kaip minėtoje kalboje sakė prof. Vytautas Landsbergis, ir nusikaltimų organizatoriai ir vykdytojai „vis dar vaikšto tarp mūsų, arba jau guli žemėje niekuo neapkaltinti, nenubausti, neįvardyti tiesiais žodžiais. Moralinė situacija vienoda visoje Europoje – lyg degeneratai spardyti išniekintus palaikus, kaip tai buvo sovietų okupuotoje Lietuvoje“ (Vytautas Landsbergis. Virstame Stalino įpėdiniais, kol Europos sąžinė snaudžia /Užrašė Stanislovas Kairys // Atgimimas. – 2009, kovo 27 - bal. 2, p. 9).

Europos sąžinė bunda... 2009 m. kovo 23 d. Europos Parlamento pirmininkas Hansas Gertas Potteringas, pradėdamas EP sesiją Strasbūre pasakė kalbą, skirtą paminėti antrosios masinės Baltijos šalių gyventojų trėmimo bangos, prasidėjusios 1949 m. kovo 25 d, metinėms. Savo kalboje, be kita ko, jis pasakė: „... Esminė mūsų europiečių moralinė pareiga – pagerbiant daugybės aukų atminimą, griežtai ir aiškiai pasmerkti nusikaltimus žmonijai, kuriuos įvykdė Sovietų sąjungos komunistinis režimas. Be to, aukos nusipelno objektyvaus, aiškaus ir išsamaus praeities įvertinimo, nes be tiesos ir atminimo negali būti susitaikymo“ (Ten pat).

Lietuvos moterų lyga, kurios pirmininke esu nuo 1994 metų, ir daug metų pasisakome už Europos Sąjungos Tribunolą komunistų nusikaltimams tirti ir pasmerkti komunistų partijas visose valstybėse, nukentėjusiose nuo komunistinių režimų teroro.

2017-04-05